

Hindås i början av 1900-talet

På vinterhelgerna kom tusentals Göteborgare, någon gång så många som 10 000, för att åka skidor i Hindås. Skolungdom fick åka till reducerat pris och barn gratis med "Hindåsexpressen". På Idrottsgården fanns skidor till utlåning för skolungdom.¹

Göteborgs insjörike

- tillväxt genom besöksnäring
och hälsa

¹ Göteborgs Idrottsförbunds minnesskrift 1900-1925

VATTEN, BESÖKSNÄRING OCH HÄLSA ÄR VÅRA LEDORD	3
GÖTEBORGS INSJÖRIKE – GEOGRAFI OCH DEMOGRAFI	3
NATUR- OCH KULTURMILJÖ.....	4
TILLVÄXT OCH SYSSELSÄTTNING	7
BESÖKSNÄRING OCH UPPLEVELSE	9
FÖRENINGSLIV OCH KULTUR	11
NÄTVERK OCH SAMVERKAN IDAG	12
KOMMUNIKATIONER	13
LIVSKVALITET OCH HÄLSA	14
JÄMSTÄLLDHET	15
SWOT-ANALYS.....	15
SVAGHETER	16
STYRKOR	16
HOT	17
MÖJLIGHETER.....	17
STRATEGI – GÖTEBORGS INSJÖRIKE.....	18
ÖVERGRIPANDE MÅL I LANDSBYGDSPROGRAMMET	18
OMRÅDETS FÖRUTSÄTTNINGAR OCH BEHOV	19
VAL AV STRATEGIER	20
VISION.....	20
BAKGRUND TILL VALDA STRATEGIER.....	20
INDIKATORER FÖR BESÖKSNÄRING, UPPLEVELSE OCH REKREATION.....	23
VÄLBEFINNANDE, LIVSKVALITET OCH FOLKHÄLSA	23
INDIKATORER VÄLBEFINNANDE, LIVSKVALITET OCH HÄLSA	24
HORISONTELLA PRIORITERINGAR	25
DE TVÅ STRATEGIERNA I KORSBEFRUKTNING.....	26
GENOMFÖRANDE	27
PROCESSEN.....	27
ORGANISATION AV ARBETET	28
RESURSER	31

Vatten, besöksnäring och hälsa är våra ledord

Våra kommuner är belägna i direkt anslutning till Göteborg, vilket gör att de knappast uppfattas som en enhet och förknippas med landsbygd, trots att denna är relativt stor och sammanhängande. Detta har fått konsekvenser för hur området utvecklats (till exempel infrastruktur) och att det finns få samlade initiativ för att marknadsföra områdets kvaliteter utåt.

Ändå är det tydligt att det finns ett gemensamt signum för området – en rikedom av sjöar och vattendrag. Få besökare, som i klart väder flyger in över området, kan låta bli att häpna över det myckna gröna varvat med de många glittrande sjöarna och vattendragen.

Vattendragen är en tillgång i sig själva när det gäller rekreation och upplevelser. Men vattendragen har också präglat området historiskt och skapat intressanta miljöer i form av slott, herrgårdar och bruksmiljöer som också stärker den lokala identiteten, erbjuder upplevelser och skönhet – för såväl besökare som bofasta.

I vår strategi tar vi vår utgångspunkt i detta vatten. Det är detta vatten och de miljöer som det skapat, som vi vill utnyttja och utgå ifrån när vi skapar det sunda besöksmålet. På samma vis vill vi i kraft av dessa miljöer arbeta för att främja hälsa, välbefinnande och livskvalitet för såväl besökare som bofasta.

Vattnet är inte bara en resurs för att det är vackert och användbart för vattensport fiske och rekreation. Vattnet kan också göra naturen tillgänglig för den som kan ha svårt att forcera annan terräng.

Storstadens skugga ska vändas till något positivt. Vår närhet till staden innebär att vi har närhet till en stor marknad – inte bara de som bor i Göteborg – utan även de som vill lägga till en sundare sida av till exempel sin semester eller konferens.

Göteborgs insjörike – geografi och demografi

Området sträcker sig över landsbygden i Alingsås, Lerum, Partille, Härryda och Mölndal. Huvudorten i respektive kommun ingår inte i området.

(Här ska en karta klippas in.)

Områdets totala areal är

Kommunerna i Göteborgs insjörike har som helhet en ökande befolkning. Härryda är den kommun som under de senaste tio åren ökat sin befolkning procentuellt mest, en ökning med 13 % från 1997 till den sista december 2007. Lerum och Mölndal har ökat med drygt åtta procent och Alingsås med drygt fem procent. Partille har ökat sin befolkning med tre procent. I genomsnitt har befolkningen ökat med 8% i kommunerna.

Befolkningsökningen finns även på landsbygden i dessa kommuner, dock betydligt mindre än i centralorten. Den åldersgrupp som ökar snabbast här är personer som är 65 år och äldre. För övriga åldersgrupper är ökningen svagare, eller till och med minskande. På landsbygdsområdet i Alingsås har till exempel åldersgruppen 65+ ökat med 18 % under perioden medan antalet personer mellan 20 och 64 år har minskat med fyra procent. En åldrande befolkning där befolkningen är som glesast innebär ändrade förutsättningar för landsbygden. Det handlar både om att man på längre sikt kommer att få fundera på förändrad kommunal service för fler som bor längre bort från

centralorten men det kan också innebära fler erfarna människor med tid för engagemang.

Man kan också tänka sig att invånare, företag och föreningar kan hitta nya sätt att organisera sig för att möta nya behov hos sin befolkning.

Demografin i Alingsås och Härryda, trots att kommunerna är storstadsnära, och inflyttningskommuner, präglas av det som är vanligt på landsbygden nämligen att befolkningen består av fler män än kvinnor trots att Sveriges totala befolkning består av fler kvinnor än män. I Partille gäller inte detta förhållande medan Lerum och Mölndal har en ganska jämn fördelning mellan män och kvinnor.

Befolkning i Göteborgs insjörike fördelat på respektive kommun:

Alingsås:	12 566
Härryda:	18 332
Lerum:	23 822
Mölndal:	23 782
Partille:	20 066
Totalt:	98 568

Befolkningsutveckling i Göteborgs insjörike per åldersgrupp 1997-2007

	0-19	20-65	65+	Förändring landsbygdsbefolkning totalt
Alingsås	6 %	-4 %	18 %	3 %
Härryda*	-13 %	-5 %	10 %	- 0,5%
Lerum*	-0,2 %	-0,6 %	8 %	3 %
Mölndal	6 %	6 %	17 %	7,4
Partille	-2 %	3 %	28 %	6 %

* 2007 års siffror för Lerum och Härryda är jämförda med 2002 respektive 2003 då statistik för 1997 saknas i dessa kommuner. I Lerum är ålderskategorierna 0-18, 19-64 och 65+.

Natur- och kulturmiljö

Natur

Naturmiljön präglas av vattensystemen kring Säveån och Mölndalsån.

I båda systemen finns stora sjöar. De största är Mjörn, Anten, Ömmern, Sävelången och Aspen i Säveåsystemet, respektive Västra och Östra Nedsjön, Härsjöarna, Landvettersjön, Rådasjön och Stensjön i Mölndalsåsystemet. Ytterligare ett 100-tal mindre sjöar finns i området.

Regeringen har pekat ut Säveån som ett Natura 2000-område (EU: s nätverk av värdefulla naturområden) samt som ett område av riksintresse för naturvården. Syftet med Natura 2000-området Säveån är att de naturtyper och arter som finns i området ska bevaras långsiktigt. Säveåns största naturvärde är knutet till dess betydelse för Säveålxaxen. Denna havsvandrande laxstam återkommer bara till Säveån för att leka och är genetiskt unik. Andra naturvärden knutna till området är vissa fågelarter, däribland kungsfiskaren och forsärla, samt ädellövsbestånd längs ån (källa: faktablad nr 137 från Göteborgs stads miljöförvaltning).

Säveån och Mölndalsån mynnar båda slutligen ut i Göta Älv – Sveriges största flod! Sjöarna och vattendragen har rika och varierade biologiska förhållanden som tillsammans ger området ett mycket högt natur- och fritidsvärde.

Unika möjligheter till fågelskådning ges vid den skyddsvärda fågellokalen Rambo mosse – Hårssjön (Hålsjön) – Tulebo enligt Göteborgs Ornitologiska Förening. Detta är ett stort, tämligen orört område som i södra delen domineras av de näringsrika sjöarna Hårssjön och Tulebosjön. Här finns bland annat de rödlistade arterna nattskärna och mindre hackspett. Detta område som utgör riksintresse för naturvården ligger under utredning för att bli nytt naturskyddsområde.

Vattensport och fiske av olika slag kan här utövas av folk från hela Göteborgsregionen, samtidigt som det har en stor potential att locka mer långväga besökare att prova på exotiska aktiviteter som laxfiske, gäddfiske, isfiske, paddling med kanot och kajak och rodd i vilda vattenområden eller bara för avkopplingens skull.

Mellan vattensystemen ligger några stora skogsområden som sedan urminnes tider gett människan råvaror och energi. Rödeneskogen, Risveden och Härskogen med storskogskaraktär ligger längst ut i området, Ale- och Vättlefjäll som kraftigt påverkats av människan ligger närmare Göteborg. Ett antal natur- och friluftsområden har säkrat stora områden från framtida påverkan och därmed ökat dess möjlighet till goda natur- och fritidsupplevelser. De välkända stora vandringslederna Bohusleden och Vildmarksleden, som ingår i Europavandlingsled 1², ger möjlighet till längre vandringsturer med övernattnig. Dessutom finns ett stort antal lokala vandringsleder och motionsspår i kommunerna.

De rika naturmiljöerna har i alla tider attraherat människan. Efter samlarjäger- och fiskartidsåldern började människan odla och hålla betesdjur i området och sedan dess har rika kulturbetingade naturmiljöer vuxit fram i hela området. En del av dessa områden med särskilt höga natur- och kulturvärden har säkrats i och med att naturreservat och områden med andra typer av naturskydd har avsatts. Några av de mer välkända är Nääs-området i Lerum, Bokedalen i Partille, Rådasjön i Härryda, Gräfsnäs slottspark i Alingsås och Sandsjöbacka i Mölndal. Delsjöreservatet som är det mest frekventerade av Göteborgarna ligger delvis i Partille och Härryda kommuner.

2004 säkrades Gunnebo Slottsområde som regionens första kulturresevat. Tillsammans med tre andra trädgårdsanläggningar i Göteborg ingår Gunnebo Slott i det internationella projektet "Göteborgs Lustgårdar 2008".

Folkhälsoinstitutet har bland annat pekat ut tillgänglig natur som en stödjande miljö för folkhälsa. Den rika kultur- och naturmiljön och möjligheterna till aktivitet och rekreation i Göteborgs insjörike innebär många möjligheter till hälsofrämjande aktiviteter.

Dessa miljöer kan också utnyttjas för fler arrangemang och anläggningar än vad som finns idag för att öka besöksnäringen. Vi ser framför oss att använda miljöerna som scener, t ex musik på vattnet och teater. Men också att man skulle kunna utgå ifrån roddtävlingar, ridtävlingar och mer idrottsliga evenemang som lockar människor.

² Europavandningsled 1 startar i Sorrento i Italien och går hela vägen upp genom Europa, via Danmark till Varberg, för att sluta i Grövelsjön Jämtland. Idén med "europalederna" är att ge uttryck för samhörigheten mellan människorna i olika europeiska länder.

Områdets kulturmiljö – bevarade bruksmiljöer, slott och herrgårdar

Områdets vatten som Sävån, Mölndalsån och Lillån och de många sjöarna har präglat människors förutsättningar, först vad gäller tillgång till jakt och fiske. Senare fann jordbrukarsamhällena bördiga jordar utefter bland annat Sävåns dalgångar och kraft till kvarnarna som skulle mala säden. Under industrialismen blev vattendragen ett nav för energiproduktion och transporter. Idag har vattenvägarnas betydelse för industrins transporter förändrats. Men vattenvägar, liksom vandrings- och cykelvägar i vackra miljöer kommer att bli betydelsefull för besöksnäringen i framtiden. Den ökar tillgängligheten till natur och aktiviteter för fler och är upplevelser i sig själva. En annan upplevelse kopplat till detta är förstås ångbåten Herbert i Mjörn som är särskilt populär hos badsugna alingsåsbor varma sommandagar. Det produceras också fortfarande en icke obetydlig mängd elkraft i vattendragen.

De många slott och herrgårdar, som är ett gemensamt drag för området, kan också sägas vara ett resultat av de många vattendragen där de ligger naturskönt och med anknytning till de verksamheter som uppstod kring forsarna.

De äldsta spåren av människor är c:a 10 000 år gamla. Delar av det som vi nu säger är Härryda och Mölndals kommuner var då skärgård.

Vid Hemsjö, Alingsås kommun, finns en rad bronsåldersrösen utefter den gamla vägen på Ingareds åsar och utmed Mjörns stränder finns ett flertal stenåldersboplatser. Vid Erska kyrka kan man se ett mäktigt gravfält bestående av c:a 125 fornlämningar.

I Mölndals kommun finns fem fornborgar från järnåldern och under medeltiden utgjorde Mölndal ett mycket oroligt gränsområde mellan Danmark och Sverige. Fram till 1600-talet var det till och med så att Mölndal och Källered tillhörde Sverige medan Lindome tillhörde Danmark.

I Tulebo mosse, mellan Hårssjön och Tulebosjön i Källered, upptäcktes under första världskriget resterna av vad som idag anses vara en mycket gammal träborg. De äldsta delarna har daterats till 300-talet, men även trä från medeltiden har hittats vid utgrävningarna.

Jordbruket var viktigt i samtliga kommuner och på många håll var den idag så populära diversifieringen av jordbruket vanlig. I Lindome ser man än idag hur det vid varje gård finns en byggnad för möbelsnickeriet. Även i Landvetter och Härryda socknar var möbelsnickeri vanligt, medan andra gårdar här också specialiserade sig på tunnor, fisklådor, åror, flaggstänger eller till exempel vispar.

1600-talet var det århundrade då Alingsås grundades. Jonas Alströmers verksamheter, som hans manufakturverk, kom dock först på 1700-talet att inleda Alingsås industriella utveckling.

Sveriges första mekaniska bomullsspinneri anlades 1795 i Lerum.

Det stora bomullsspinneriet i Tollereds ström (Nääs fabriker), som var ett av landets första textilindustrier anlades 1833. Tillsammans med textilindustrin i Jonsered blev området ledande för textilindustrin.

På Nääs slott i Lerum startade ett slöjdseminarium 1874. Där fick tusentals personer utbildning i den världsberömda Nääs-pedagogiken. Nu är Nääs slott ett centrum för folk- och fortbildning inom slöjd och hantverk. Här hålls kurser i slöjd, måleri, dans, musik och antikviteter. Nääs slott har i alla tider varit plats för kungliga, intellektuella och politiska gäster. Selma Lagerlöf tillbringade femton somrar på slottet. Där skrev hon Nils Holgerssons underbara resa

Även i Mölnlycke, där Mölnlycke Väveri AB grundades på 1800-talet, kom textil att vara den dominerande tillverkningen.

Mölnfallsfallen, som utnyttjats för kvarndrift sedan 1300-talet blev under industrialismen ett viktigt manufaktur- och industriområde. Mölnfalls Kvarnby och Gunnebo slott är kulturhistoriska riksintresseområden som idag utgör viktiga besöksmål.

En annan unik kulturmiljö som finns kvar av den här tiden är Jonsered's gamla brukssamhälle som också har utsetts av Riksantikvarieämbetet till kulturmiljö av riksintresse. Här byggde skottarna Gibson och Keiller sin fabrik för tillverkning av segel- och tältduk. Ända fram till våra dagar är dock Jonsered som varumärke känt för sina produkter för skogsbruk, bland annat motorsågar.

För såväl Mölnfall som Jonsered har vattnets kraft varit en viktig källa till utveckling. Även för Alingsås har Sävveån och Lillån bidragit med sin kraft till garverier och väverier längs sin väg.

Den första delen av Västra Stambanan som invigdes av kung Oskar I för 151 år sedan mellan Göteborg och Jonsered blev sedan en av Sveriges Stambanor. Minnesstenen för starten finns dock i Alingsås, för här togs första spadtaget. I och med järnvägen blev Bokedalen ett populärt utflyktsmål för välbeställda göteborgare.

Järnvägen har även haft stor betydelse för Hindås som på tio år utvecklades till Västsveriges största turist- och vintersportort efter att den stod färdig 1894.

En annan järnvägssträckning, Västgötabanan som anlades kring 1900, är en den direkta anledningen till orterna Gråbo och Sjöviks existens. Före järnvägen fanns ingen samhällsbildning här.

Områdets kulturarv är på många sätt synligt såväl i som omkring området. Aktiva hembygdsföreningar och flera museer som drivs såväl ideellt som offentligt bidrar till detta. Slott, herrgårdar och bevarade bruksmiljöer ger oss också en bild av industrialismens era.

Tillväxt och sysselsättning

Sysselsättning

I Alingsås och Lerum är det förhållandevis många anställda som arbetar inom offentlig sektor, 47 %. Motsvarande siffra är för Härryda 39 %, för Partille 33 % och för Mölnfall 32 %.

I Göteborgsregionen som helhet är fördelningen i genomsnitt 35 % på offentlig verksamhet och 65 % på privat sektor. (Business Region Göteborg, kommunsammanställning november 2007.)

De fem kommunerna har en lägre arbetslöshet än riksgenomsnittet. Detta gäller för båda könen och också för ungdomsarbetslösheten. (Arbetsförmedlingen)

Under senare år har begreppet utanförskap börjat användas allt oftare. För att mäta utanförskapet räcker inte arbetslöshetsstatistik. Denna mäter endast antal personer som står till arbetsmarknadens förfogande. De flesta personer som befinner sig i utanförskap bedöms inte idag stå till arbetsmarknadens förfogande.

En siffra som kan beskriva storleken på utanförskap är de 4 500 personer som är föremål för samordnad rehabilitering (samarbete försäkringskassa,

arbetsförmedling och socialtjänst) i Härryda, Partille, Mölndal och Lerum (Alingsås är inte med i detta då de inte ingår i samma samordningsförbund.)

Personer med funktionshinder, invandrare och ungdomar är grupper som är särskilt sårbara i detta avseende.

Många i kommunerna pendlar och utpendlingen är större än inpendlingen, framförallt till Göteborg. Mölndal utmärker sig här genom att ha fler som pendlar in till kommunen än Mölndalsbor som pendlar ut. Lerum har den största utpendlingen. Varje dag lämnar nära 12 000, hälften av alla förvärvsarbetande, kommunen för att arbeta på annan ort, företrädesvis i Göteborg.

Företagande

Näringslivet är mångfasetterat med ett stort antal små företag, såväl tjänsteföretag som tillverkningsföretag. De allra flesta företag är enskilda företagare utan anställda vilket brukar vara fallet för kommuner av denna storlek.

Mölndal utmärker sig dock för här finns fler än 50 företag med 50 eller fler anställda, vilket relativt kommunens storlek är över riksgenomsnittet. Exempel på sådana företag är AstraZeneca och R&D Mölndal.

Speciellt för Härryda och Mölndal är också att en större andel av företagen än vad som är vanligt är utlandsägda. Trenden är dessutom att utlandsägandet ökar. De största privata företagen finns förutom i Mölndal också i Härryda, till exempel Atlet. I Lerum är andelen stora arbetsställen avsevärt mindre än i Västra Götalandsregionen som helhet.

Alingsås har en växande besöksnäring som man också medvetet försöker utveckla. Förutom besöken till Alingsås tätort går en hel del av besöken till Gräfsnäs slottsruin och park där också Anten –Gräfsnäs järnväg finns.

I samtliga kommuner finns fina anläggningar för konferens- och festarrangemang – inte minst tack vare området kulturhistoria med slott och herrgårdar. Här skiljer sig dock Partille åt då det endast finns ett vandrarhem i kommunen och det råder stor brist på konferensmöjligheter.

De flesta företag i kommunerna är tjänsteföretag som säljer tjänster till andra företag (juridik, ekonomi, vetenskap och teknik). *Handel* kommer i de flesta kommuner på andra plats men i Mölndal och Alingsås är handel den största branschen. På tredje plats i fyra av kommunerna kommer *byggverksamhet*. Här skiljer sig dock Alingsås från övriga därför att *jord- och skogsbruk* är den tredje största branschen vad gäller antal registrerade företag.

I alla kommuner finns nätverk och samverkan mellan företagen i form av företagarföreningar, centrumföreningar och särskilda nätverk för kvinnliga företagare. Samtliga kommuner har funktioner för att attrahera företagare och att stimulera det lokala näringslivet.

Jord- och skogsbruk, djurhållning

Det skiljer en del emellan kommunerna när det gäller de agrara näringarna.

Alingsås har här en särställning vad gäller jord- och skogsbruk och djurhållning. Det är framförallt här, i kommunens norra delar, som Göteborgs insjörike har ett aktivt jordbruk som inte är av fritidskaraktär.

I Alingsås kommun, söder om tätorten fanns för 50 år sedan ett 50-tal mjölkgårdar. Idag finns ingen och detta kan få illustrera den kraftiga omvandlingen av sektorn.

Förr hade i princip alla gårdar de flesta djurslag för familjernas uppehälle. Idag har produktionen effektiviserats och koncentrerats kraftigt. När

möjligheten att försörja sig på sin gård har försvunnit har antalet minskat kraftigt. Det ökande hästintresset har inneburit en ökad efterfrågan på dessa fastigheter från denna kategori.

Skogsfastigheter har i ökad omfattning blivit en kapitalplacering och där är också efterfrågan större än tillgången vilket bidragit till en stark prisutveckling. Överhuvudtaget har efterfrågan på mark ökat mycket starkt på senare år.

Förutom hästar har getter och får ersatt nöt. De passar bra i ett brutet landskap. Några gårdsbutiker har etablerats som säljer till exempel gårdens ost och kött.

Antal jordbruksföretag

Alingsås	359
Härryda	88
Lerum	108
Mölndal	78
Partille	5

Hästställen

Alingsås	140
Härryda	190
Lerum	190
Mölndal	fler än 100
Partille	20

Den övre tabellen avser att beskriva hur jordbruksföretagen fördelas per kommun.

Tabellen nedan ger en fingervisning om hästställen även om det inte säger allt om storleken på verksamheten. Stora verksamheter som Åby och Tulebo räknas på samma vis som en gård med tre hästar. Härryda har fler hästställen än Alingsås men eftersom Alingsås gårdar är större än de i Härryda är antalet hästar väl så många i Alingsås som i Härryda.

I Lerum har 120 av de 190 hästställena tre eller fler hästar. Vi kan dock, utifrån siffrorna dra slutsatser om att hästintresse och hästnäring är relativt stort och det har i många år varit ökande.

Möjligheten till försörjning i dessa jordbruksområden hänger mycket på förmågan till diversifiering. Här finns flera samhällstendenser att "hänga på" som intresset för Slowfood, närproducerad och ekologiskt hållbar matproduktion och intresset för genuint hantverk även i övrigt. Det finns som sagt redan några goda exempel på detta i området. Det handlar antagligen både om trend och nostalgi – de flesta storstadsbor är bara ett par generationer från jordbrukssamhället.

Detta är faktorer som inte minst kan utnyttjas för en ökad besöksnäring. Förutom matproduktion och annat hantverk skulle inte minst boende – med de kvaliteter som är specifika för området – kunna utvecklas.

Besöksnäring och upplevelse

I Göteborgsregionen omsatte besöksnäringen 22 miljarder kr under 2007, vilket är en ökning med närmare 40 % sedan 2002.

Under 2007 hade Göteborgsregionen drygt 4,1 miljoner kommersiella gästnätter, det vill säga boende på vandrarhem, stugbyar, hotell, camping och båthamnar. Majoriteten av besökarna kommer från Sverige (2,3 milj.) medan norrmän (458 000) och tyskar (178 000) kommer på andra och tredje plats.

Källa: Västsvenska turistrådet – *Tourism facts & statistics 2007*

Vilja att utveckla besöksnäring finns i samtliga kommuner. På samhäll/kulturprogrammet på gymnasieskolan i Alingsås finns till exempel möjlighet att välja inriktningen turism.

Redan idag finns många goda exempel att inspireras av. Det handlar om olika typer av evenemang inom idrott och kultur som lockar både utövare och åskådare, om konferensanläggningar, något som till exempel Lerum har elva av, om slott, herrgårdar och trädgårdar.

Gunnebo Slott och Trädgårdar i Mölndal är ett av de större enskilda besöksmålen som årligen lockar 350 000 besökare. Vattenpalatset i Lerum är ett annat stort enskilt besöksmål som årligen har ca 200 000 besökare.

I Lerum ligger också Sveriges största golfanläggning med nära 7000 medlemmar.

Ändå är partnerskapet överens om att besöksnäringen kan utvecklas ytterligare. Man vill skapa en helhetssyn och samarbete kring besöksnäringen som innebär att man bättre ska kunna ge besökarna en helhetsupplevelse (göra-äta-sova) och anledning att stanna längre i området. Kommunerna har idag inte en gemensam identitet kring besöksnäring. "Det saknas en känsla för våra egna smultronställen", uttryckte sig en av deltagarna under ett av partnerskapsmötena.

Ett tydligt tecken på att man inte är van att se sig själv med besökarens ögon är att "entréer" till tätorter i området ofta lämnar en del att önska vad gäller utseendet.

En annan stoppkloss för utvecklingen av besöksnäringen i flera kommuner är bristen på boende. Det är nästan helt omöjligt för besökare att övernatta i till exempel Partille och i övriga kommuner är antalet bäddar alldeles för lågt. I Lerum finns dock elva konferensanläggningar.

Kommersiellt boende (hotell, stugbyar, vandrarhem, camping och stugor som förmedlas av turistbyrå)

	Gästnätter jan-dec 2007	Utveckling 06/07 (utom Camping o stugor)
Alingsås*	20 273	1 %
Härryda	65 310	0 %
Lerum*	38 300	1 %
Mölndal	156 832	0 %
Partille*	25 888	1 %

* Från och med januari 2005 redovisas gästnattsstatistik för hotell, stugbyar och vandrarhem för samtliga kommuner i Västsverige genom en skattning av inkvarteringsstatistiken för kommuner med färre än fem anläggningar. Skattningarna är baserade på ett antal parametrar och antaganden och siffrorna bör hanteras med försiktighet.

(Källa: Västsvenska Turistrådet, Inkvarteringsstatistik december 2007 och rundringning till områdets campingplatser och kommunal förmedling av stuguthyrning)

Det är tydligt att just boende är en faktor som måste utvecklas för att göra området till ett komplett resmål. Trots att resorna in i regionen ökat markant har inte antalet gästnätter ökat mer än marginellt. Det handlar alltså inte om att efterfrågan inte finns – utan om att utbudet saknas – det som finns utnyttjas till sin fulla kapacitet.

Nyföretagande

2007 startade sammanlagt 1260 företag i de fem kommunerna. 30 % av dessa startades av kvinnor vilket innebär att kommunerna redan idag lever upp till regeringens mål att andelen nystartade företag som startas av kvinnor, för landet som helhet, ska öka från 25 % till 30 %. Det finns inget som hindrar att kommunerna har en egen högre målsättning.

I till exempel Alingsås har företagandet inom såväl hälsa som besöksnäring ökat de senaste åren och i dessa branscher finns fler kvinnor än inom till exempel tillverkningsindustrin.

Offentliga tjänster

Kommunerna är den största arbetsgivaren i samtliga kommuner. I framförallt Alingsås och Mölndal, med sina sjukhus (och tvätteriet i Alingsås) är Västra Götalandsregionen en stor arbetsgivare men man finns förstås i övriga kommuner också där man framförallt driver vårdcentraler och tandvård.

Landvetter Flygplats innebär att Härryda i förhållande till andra jämförbara kommuner, har en stor andel statligt anställda. 650 personer på Landvetter Flygplats har Luftfartsverket, Tullen eller Polisen som arbetsgivare.

Trenden i samtliga kommuner är annars att antalet statligt anställda (t ex arbetsförmedling, polis och försäkringskassa) i kommunerna minskar.

Föreningsliv och kultur

Föreningslivet är rikt och är sammansatt på ett sätt som är vanligt i liknande typer av kommuner. Idrottsföreningar dominerar och därefter följer kyrkor och samfund. Studieförbund finns också.

Många idrottsföreningar i området har skördat framgångar på elitnivå och betyder oerhört mycket i kommunerna för sin breda och omfattande ungdomsverksamhet som innebär att dessa verksamheter tillhandahåller verksamheter som främjar befolkningens hälsa både fysiskt och socialt. Idrottsföreningar står också bakom många evenemang som drar mycket besökare, såväl utövare som åskådare, till området.

En sådan känd förening är Sävehof handbollsklubb som bland annat står bakom Partille Cup, världens största handbollscup för ungdomar som årligen går av stapeln och också sponsras av kommunen. Varje år deltar ca 900 ungdomar från 50 nationer. Sedan starten 1970 har över en kvarts miljon spelare och ledare från alla världens sex kontinenter besökt Partille Cup.

Trots att vi i denna ansökan talar om inlandskommuner finns i Lerum tre framgångsrika segelklubbar.

Ett stort och växande intresse i kommunerna är hästar. Ridsport finns organiserad i såväl förenings- som företagsform i samtliga kommuner.

Kulturföreningar, inklusive hembygdsföreningar, är ett särskilt intressant inslag i området då dessa redan idag på många sätt arbetar med lokal utveckling och inte minst bidrar att stärka områdets identitet och öka intresset för området i omvärlden. Kulturen är också en arena där föreningsliv, företagande och offentlig sektor redan idag möts, bidrar på olika sätt och verkar ömsesidigt förstärkande.

Några andra exempel på hur föreningsliv tillsammans med kommunen kan sägas arbeta med lokal utveckling kan man hitta i till exempel Alingsås.

Kommun och föreningsliv har här i samarbete skapat nya mötesplatser för ungdomar som skateboardarena och Gymnastikens Hus. Hjulets dag i Gräfsnäs och Ödenäs hem till byn drar också många besökare och här kan vi

se ett embryo till hur föreningsliv på ett direkt sätt kan främja besöksnäring. Lights in Alingsås är ett internationellt uppmärksammat exempel. Samarbete mellan sektorerna ser vi även i Mölndal när det gäller Lindomedagen. Potatisfestivalen i Alingsås är också ett evenemang i området som lockar många besökare och engagerar många alingsåsbor.

Såväl idrotts- som kulturevenemang betyder mycket för de lokala näringsidkarna. Kaféer, gatukök och affärer kan öka sin omsättning kraftigt i samband med till exempel Partille Cup.

Flera av kommunerna har satsat offensivt på kulturen – inte bara på bibliotek och kulturskola. Partille har till exempel ett splitter nytt kulturhus – Partille Kulturum, Alingsås har bland mycket annat en konsthall vars utställningar skapat rubriker i media det senaste halvåret. Mölndals museum är ett internationellt prisbelönt museum och i Mölnlycke har man alldeles nyligen byggt ut sitt kulturhus. Gunnebo Slott och Trädgårdar i Mölndal är en annan viktig kommunal institution inom kulturen.

I Lerum utgör Dergårdsteatern ett kulturcentrum med konserter, teaterföreställningar och traditionell nyårsrevy.

Musik finns i riklig mängd i alla kommuner. I Alingsås har man skapat ett musikråd där föreningsliv och kommun samverkar för att ytterligare stärka musiklivet och i Mölndal finns Mölndals Kammarkör som är en internationellt prisbelönt kör. I Jonsered finns troligen Sveriges äldsta musikkår. Repetitionerna har pågått sedan mitten av 1800-talet och orkestern ger ett tjugotal konserter varje år runt om i Göteborgsområdet.

I Mölndal är scenkonst stort – både vad gäller dans och teater. Mölndals Allmänna Teaterförening är en paraplyorganisation för ett antal teatrar som spelar på olika platser runt om i Mölndal. Inom dansen finns aktörer såväl privat, som kommunalt och ideellt.

Företagandet inom kultur finner vi bland annat när konstnärer marknadsför sig tillsammans i konstrundor och privata aktörer står också bakom evenemang och konserter.

Nätverk och samverkan idag

Kommunerna ingår i kommunalförbundet Göteborgsregionen och även Business Region Göteborg (BRG). En av BRG:s huvuduppgifter är att marknadsföra regionen och få verksamheter att etablera sig här. Det finns även andra mellankommunala samarbeten kring i olika samarbetsfrågor som arbetsmarknads- och skolfrågor och även sociala frågor.

Samtliga kommuners företagarföreningar med hundratals medlemsföretag inom skilda branscher genomför en rad utvecklingsprojekt och aktiviteter med målet att öka samarbete och dialog mellan kommunernas företagare och mellan företagare och kommun. Företagarfrukostar och soppluncher och stöd till blivande företagare i samarbete med till exempel Nyföretagarcentrum är exempel på återkommande aktiviteter i kommunerna.

Andra aktörer som man samarbetar med är till exempel Almi, Svenskt Näringsliv, Västsvenska Industri och Handelskammaren, Arbetsförmedlingen, Göteborg & Co, West Sweden och Miljöbron.

I Jonsered finns ett nära samarbete mellan kommunen, Göteborgs Universitet och lokala föreningar där Jonsereds herrgård (ägt av Partillebo) används av universitetet som intellektuellt centrum. Universitetet, ihop med kultur- och fritidsförvaltningen och lokala kulturföreningar ordnar arrangemang som

guidade vandringar i Bokedalen och lunchseminarier med bland annat föreläsare från universitetet.

Västsvenska Turistrådet är en turistorganisation för alla kommuner i Västra Götaland. Här marknadsförs sevärdheter och man har ett internationellt arbetssätt med många mediala kontakter.

Göteborgsregionens Länsbygderåd, ett annat icke-kommunalt samarbete, är ett nybildat länsbygderåd som sammansluter byalag, samhällsföreningar och framtidsgrupper.

Ett intressant initiativ har tagits av den nystartade tidningen FöretagareEmellan som förutom tidningen har ambitionen att vara en mötesplats för företagare. I deras nätverk möts företagare över kommungränserna för affärer och gemensam utveckling.

Kommunikationer

Kommunerna i Göteborgs insjörike har mycket av sin infrastruktur gemensam och hänger samman genom vägar och järnvägsspår. Detta innebär att kommunerna delar problem och möjligheter. Inom GR-samarbetet arbetar kommunerna mot gemensamma mål och visioner på trafikområdet.

Inom arbetet med K2020, Framtidens kollektivtrafik i Göteborgsområdet, har Göteborgsregionens kommunalförbund enats om målet att år 2025 ska minst 40 % av resorna i regionen göras med kollektivtrafik. Arbetet berör i allra högsta grad våra fem kommuner som alla är koncentrerade kring starka kollektivtrafikstråk.

Lerum, Partille och Alingsås tillhör Västra Stambaneområdet med tågstationer för pendeltåg till och från Göteborg. Partille har två stationer, Lerum sex och Alingsås två. I Alingsås stannar också SJ-tåg på väg till och från Stockholm. Diskussioner pågår om en utbyggnad av Västra Stambanan till fyra spår mellan vissa delar av spåret mellan Alingsås och Göteborg.

Mölnadal utpekats i K2020 som en ”port till Göteborg” och en viktig knutpunkt för kollektivtrafiken. Mölnadal har ett strategiskt läge i nära anslutning till västkustbanan och kust till kustbanan samt spårvagnstrafik.

Härryda har tågstationer i Rävlanda, Hindås och Mölnlycke. I framtiden kommer man också att kunna ta tåget till Landvetter flygplats. Från Mölnlycke kommer järnvägen att dras rakt österut mot Landvetter flygplats. Det nya dubbelspåret kommer att förbinda regionens två största städer; Göteborg och Borås. Denna sträckning är ett första steg på den så kallade Götalandsbanan.

De fem kommunerna har också väl utbyggd lokal och regional buss- och pendeltågstrafik. Det finns fina förutsättningar att nå natur- och kulturområden med befintlig kollektivtrafik. Bokedalen nås till exempel enkelt med pendeltåg till Jonsered och tar ca 15 minuter från Göteborg.

För den göteborgare som är intresserad av långfärdsskridskor kan man ta tåget till Hindås och skrinna genom sjösystemet ända upp till Alingsås – eller Lerum om man vill. Från Alingsås och Lerum tar man sedan lätt pendeln tillbaka till Göteborg.

Dock finns stora förbättringar att göra för att skapa fler tvärförbindelser, både vad gäller kollektivtrafik och vägnät. En tvärförbindelse som är ”på gång” är ska gå från Jerichoområdet, vid Europaväg 20 i Partille till Slambymotet vid riksväg 40 i Härryda kommun.

Som nämnts tidigare finns flera leder, cykel-, vandrings-, paddlings- och även ridleder i området. Sverigeleden på cykel går till exempel igenom flera av kommunerna. De många sjöarna och vattendragen bildar ett nät mellan kommunerna där man också skulle kunna tänka infrastruktur. Det handlar om en infrastruktur för rekreation och naturupplevelser.

Landvetter flygplats finns på nära avstånd för samtliga kommuner inom Göteborgs insjörike. Den utgör en viktig del av Västsveriges infrastruktur när det gäller behovet av flygtransporter för både passagerare och frakt. Under 2007 reste 4,4 miljoner människor till eller från Landvetter flygplats med någon av de cirka 50 direktlinjer som trafikerar flygplatsen.

I besökssammanhang bör man också nämna Göteborgs City Airport. 2007 reste över 744 000 passagerare till och från denna flygplats vilket har betydelse för besöksnäringen i hela området.

Partille, Lerum och Alingsås ligger längs E20 mellan Göteborg och Stockholm och delar de möjligheter och bekymmer som det innebär att ha bebyggelse nära en stor trafikled. Parallellt med E20 går också väg 190 upp mot de norra delarna av Alingsås. Från E20 finns också tvärförbindelser till Härryda Kommun och Landvetter flygplats via Härskogen eller riksväg 40 via Partille och Öjersjö. Härryda Kommun ligger längs riksväg 40 och Mölndal ligger längs E6 och i nära anslutning till E20. Från den nordligaste delen av Leaderområdet till den sydligaste är avståndet cirka 10 mil vilket tar en dryg timma via vägnätet.

Även om Göteborgs Hamn inte ligger i området kan den komma att betyda mycket för möjligheten att locka besökare till området i framtiden.

Livskvalitet och hälsa

Befolkningen i de fem kommunerna mår ganska väl i förhållande till riksgenomsnittet om man ser ohälsotal (antal dagar per person och år som ersätts från Försäkringskassan).

Ohälsotalen har från 2002-2007 sjunkit i samtliga fem kommuner och det går även att hitta tendenser som att debutålder för alkohol- och tobaksanvändning har höjts och kost- och motionsvanor förbättrats i t ex Alingsås.

Men det finns också negativa tendenser. I Alingsås uppger till exempel en av fyra elever i årskurs åtta att de ofta känner sig ledsna. I samma kommun anger också 30 % av kvinnorna att de har "ett nedsatt välbefinnande".

Vad gäller trygghet finns också oroväckande tendenser. Misshandel och oron för brott har ökat, liksom skadegörelse. Alla involverade kommuner delar ungefär samma erfarenheter. Inte heller de små samhällena är besparade. Här förekommer till exempel skadegörelse och det har även förekommit att bussar till och från Göteborg dragits in vissa kvällar då arbetssituationen för förarna varit ohållbar.

De fem medlemskommunerna har alla folkhälsoplanerare/samordnare anställda som arbetar strategiskt och långsiktigt med att förbättra folkhälsan.

Arbetet sker ofta i samarbete med andra myndigheter som polis, arbetsförmedling och primärvård. När det gäller motion samarbetar kommunerna ibland med föreningar.

I Partille och Lerum finns ett nystartat europeiskt samverkansprojekt – Idefics – där alla barn i dessa kommuner kommer att få sin hälsa kartlagd. Projektet går ut på att utröna vilka hälsofrämjande arbetsätt som är framgångsrika och resultera i en manual som är tänkt att spridas i EU:s 27 medlemsländer.

Några av kommunerna upprättar välfärdsboks slut som sätter medborgarens välfärd och hälsa i fokus. Detta bokslut utgår från förändringar och trender hos befolkningen och gör det också möjligt att jämföra motsvarande förhållanden kommuner emellan. Välfärdsboks slutet ska vara ett av de beslutsunderlag politikerna har för sina val av åtgärder. Det kan stimulera till en bred diskussion om vilka förändringar och vilken utveckling som är önskvärd. Förhoppningen är att indikatorerna visar på problemområden innan resultatet kan avläsas som kostnader.

Hälsans stig finns i flera av kommunerna, bland annat i Nohaga park och i Mölnlycke. Hälsans stig är ett av Hjärt-Lungfondens folkhälsoprojekt som anläggs i samarbete med kommunerna, i t ex Mölnlycke tillsammans med folkhälsorådet. Det handlar om att ge alla möjligheten att promenera fem kilometer i vacker och variationsrik skogs- och stadsmiljö och upptäcka hur skönt det är att röra på sig. Syftet är att främja motion i alla åldrar samt förebygga ohälsa. Sträckan är markerad med riktnings- och kilometerskyltar. En viktig ingrediens i konceptet är att promenad- och motions slingan skall vara lättillgänglig för så många som möjligt och att den skall vara till för både kropp och själ, gammal som ung, för såväl söndagsflanörer om frisksportare, förskolegrupper, skolgrupper pensionärer m.fl.

Jämställdhet

Enligt SCB:s så kallade Jäminde 2006 som mäter jämställdhet med avseende på ett antal variabler, t ex andelen högutbildade, sysselsatta och fördelning av låga inkomster rankas samtliga kommuner högt i jämförelse med övriga kommuner i Västra Götalandsregionen. Som etta och två finner vi Härryda och Partille.

Trots detta goda betyg finns förstås även i dessa kommuner tecken på icke jämställda förhållanden. Ohälsotalen är till exempel låga för kommunerna men *skillnaderna* mellan kvinnor och mäns ohälsotal är större än i de flesta andra kommuner.

Även skillnaderna mellan mäns och kvinnors medelinkomster är större än i övriga kommuner.

För vissa andra av faktorerna finns en stor spridning. Visserligen har Härryda en jämställd kommunstyrelse om man ser till andelen kvinnor och män. Men övriga fyra kommuner hamnar strax över mittstreck (Partille och Lerum) eller strax under (Alingsås och Mölndal).

När det gäller jämförelse mellan män och kvinnor av tillfällig föräldrapenning tar inte män ut lika mycket som kvinnor. Först på 30:e plats bland Västra Götalands kommuner finner vi Partille som då ändå ligger bäst till bland dessa fem kommuner.

SWOT-analys

S = Strengths (Styrkor)

W = Weaknesses (Svagheter)

O = Opportunities (Möjligheter)

T = Threats (Hot)

Styrkor och svagheter är inre faktorer som vi kan påverka. Möjligheter och hot är yttre faktorer (trender, lagstiftning och miljöförändringar) som vi inte har möjlighet att påverka.

SWOT- analysen genomfördes på partnerskapsmötet i april 2008.

SVAGHETER

Underutvecklad besöksnäring

Besöksmålen och marknaden finns men också barriärer för utveckling av besöksnäring. Dessa barriärer består såväl av attityder – man saknar identitet som besöksmål – som gemensam marknadsföring, bristande kommunikationer och brist på boende för besökande. Avsaknaden av identitet som besöksmål beror delvis på förhållandet till Göteborg som setts som den stora magneten. Det har heller inte funnits samarbete över kommungränserna när det gäller besöksnäring.

Utpendling från kommunerna

Att magneten är Göteborg märks också i utpendlingen från kommunerna. I Lerums kommun lämnar t ex över hälften av den förvärvsarbetande befolkningen kommunen varje dag.

Dåliga förbindelser "på tvären"

Kommunikationerna är goda till Göteborg men inte mellan kommunerna, vilket komplicerar resandet inom området.

Partnerskapet menar också att samarbetet över sektorsgränserna (ideell, privat och offentlig) är svagt.

Döende kommundelscentra

Det finns en fokusering kring centralorterna och det är en utmaning att behålla verksamheter och service på de mindre orterna.

Kvinnors och ungas hälsa

De låga sjukskrivningstalen till trots visar flera indikatorer att en relativt hög andel kvinnor och unga brister i sitt välbefinnande. När det gäller ungdomar har flera av de små tätorterna problem med hot, vandalisering och otrygghet.

STYRKOR

Storstadsnära natur och kultur

Här finns storstadsnära kultur- och naturområden – flera av riksintresse. Det finns också ett lokalt intresse och engagemang för natur- och kulturmiljöfrågor.

Tystnaden, kulturmiljöerna och naturen är komplement till storstadens brus.

Starkt och mångfacetterat föreningsliv

I området finns många idrottsföreningar med bred ungdomsverksamhet. Idrottsföreningar, bland annat inom segling, handboll, basket, innebandy och konståkning har skördat framgångar på elitnivå.

Föreningslivet bidrar idag starkt till besöksnäringen. Idrotts- och kulturföreningar har evenemang, ofta sponsrade av andra lokala aktörer, som lockar besökare från när och fjärran.

Bra kommunikationer

Det är lätt att ta sig till och från Göteborg. Flygplatsen innebär att det också finns direktkommunikation till andra delar av landet och även utomlands.

Växande entreprenörskap

I området finns många små företag. Många nya företag är tjänsteföretag och ca 30 % av de startade företagen är startade av kvinnor.

HOT

Avfolkning av landsbygden

Befolkningen på landsbygden som är under 65 år ökar endast i liten omfattning – i vissa områden minskar den till och med. Man kan ana att detta får konsekvenser för de små orternas överlevnad och attraktivitet när underlag för skolor, barnomsorg och annan service förändras. Färre personer i arbetsför ålder innebär också att färre startar företag – såväl potentiella företagare som lokal marknad saknas. Befolkningsstrukturen kan även innebära färre levande lantbruk.

I strävan att till exempel göra stockholmståget snabbare, riskerar små stationer att läggas ned. Flera av områdets små tätorter är beroende av dessa stationer.

Den nya sträckningen av kust till kustbanan kan också innebära att till exempel Hindås, som idag har järnvägsförbindelse med Göteborg, förlorar denna.

Kommunikationer som hotar miljön

Nya dragningar av järnväg och vägar kan även innebära negativa konsekvenser som buller, föroreningar och barriärer.

Fler beslut längre bort

Regionens företag är beroende av marknader som finns över hela världen. Detta beroende tenderar att öka och det betyder att mycket kan hända som man lokalt inte råår över. Beslut som har en stark inverkan på regionens ekonomi tas – inte bara av folkvalda – utan också av marknadsaktörer världen över.

MÖJLIGHETER

Konsumtionen av upplevelser och rekreation ökar

Konsumtion av upplevelse och rekreation ökar – inte minst i Göteborgsregionen. Resandet in i regionen är ökande. Att utveckla denna sektor, inte minst vad gäller boende och evenemang är möjligheter att ta tillvara.

Ökat fokus på folkhälsa

Ekonomisk utveckling och folkhälsa har ett samband. Området har goda naturliga förutsättningar för att utveckla koncept som har med livskvalitet, välbefinnande och hälsa att göra. Detta kan göras såväl för de som bor och lever i området som för besökande och bidra till områdets attraktionskraft.

Ökat intresse för ekologiskt och närproducerat

Intresset för sunda och närproducerade produkter är ökande och här finns storstadsnära jordbruksmark.

Boende och arbete i nära anslutning

Genom att förädla det som finns i närområdet och skapa tillväxt utifrån dessa resurser vill vi att fler ska ha sitt arbete nära sin bostad.

Strategi – Göteborgs insjörike

”Tala aldrig om för människor hur de ska göra. Tala om för dem vad som ska göras och de kommer att överraska dig med sin genialitet.”

George S Patton (Pansargeneral i de amerikanska styrkorna under andra världskriget)

Strategi kan beskrivas som vägval – riktningar som vi väljer att fokusera på för att uppnå våra mål. Här handlar våra mål om tillväxt och förbättrade levnadsvillkor. Denna ansökan avser inte att beskriva exakt hur föreningar, företag och kommuner under de kommande fyra åren kommer att agera utan istället vara en grund för det kommande gemensamma arbetet. De vägval som vi nu ska presentera antogs vid partnerskapsmötet den 11 september 2008?

I valet av strategier för denna ansökan ska *områdets förutsättningar och behov* förenas med *Landsbygdsprogrammets mål* – två ska bli ett. Här följer därför en beskrivning av Landsbygdsprogrammets mål och därefter en sammanfattning av de slutsatser som dragits kring området förutsättningar och behov som partnerskapet kommit fram till.

Övergripande mål i Landsbygdsprogrammet

LEADER-metoden är ett sätt att uppnå de mål som är uppställda inom den regionala strategin för Landsbygdsprogrammet. Landsbygdsprogrammet beskrivs i tre huvudmål, så kallade *axlar*. Inom vår LEADER-strategi finns möjlighet att agera inom alla tre axlar.

Axel 1 – Förbättra konkurrenskraften i jord- och skogsbrukssektorn

Stimulera konkurrenskraft hos företag inom jord- och skogsbruk samt inom livsmedelsproduktion och förädling på grundval av ett hållbart naturresursutnyttjande.

Axel 2 - Bevara och utveckla ett attraktivt landskap.

Att bevara och utveckla ett attraktivt landskap och en levande landsbygd och stimulera omställningen till en resurseffektiv och hållbar produktion med minskad miljöpåverkan för att bidra till att gemensamma och nationella miljömål på ett effektivt sätt kan uppnås. En helhetssyn ska utvecklas på landskapet som resurs för rekreation, utveckling, tillväxt och boende, samt som bärare av ett natur- och kulturarv.

Axel 3 – Förbättra livskvaliteten, bredda företagandet och främja utvecklingen av landsbygdsekonomin.

Denna axel syftar till en ökad diversifiering av landsbygdens näringsliv, ökat fokus på landsbygdens resurser i form av attraktiva miljöer för boende och för rekreation samt ett ökat fokus på lokalt samarbete kring till exempel service och infrastruktur. Målet är att få en ökad mångfald av landsbygdens näringsliv, i syfte att främja sysselsättning, en högre livskvalitet för dem som

bor på landsbygden samt ett hållbart nyttjande av landsbygdens samlade resurser.

Områdets förutsättningar och behov

Området är extremt rikt på sjöar och vattendrag och kring dessa finns stora möjligheter till rika natur- och kulturupplevelser för både kropp och själ. Dessa vattendrag kan sägas vara utgångspunkten för områdets båda strategier. De miljöer såväl kultur- som naturmiljöer kring dessa vattendrag kan bli mycket attraktiva besöksmål för såväl besökare från grannkommunen som den stressade mellaneuropéen.

Dessa miljöer kan också sägas vara ”stödande miljöer”. Folkhälsoinstitutet har pekat på betydelsen av sådana för att främja folkhälsan. De många grönområdena med alla vattendrag är här en viktig råvara att ta vara på, förädla och göra mer tillgängligt. Att färdas på vatten kan också vara en möjlighet för den som har svårt att forcera annan terräng.

I området finns också ett antal anläggningar som kan komplettera – inte minst med bad – året om. Även kulturmiljöerna i området är präglade av vattnet, för transporter och inte minst kraft.

Områdets belägenhet, i storstadens kraftfält, innebär visserligen tillgång till en stor marknad, men har säkert också motverkat att områdets möjlighet att i nutid skapa sig en gemensam identitet, till exempel för gemensam marknadsföring.

”Tvärkommunikationerna” – alltså kommunikationerna mellan kommunerna är inte särskilt utbyggda. Pendlingsströmmarna kan illustrera detta. En stor del av befolkningen i kommunerna (utom Mölndal) pendlar varje dag till Göteborg.

Området är i många avseenden väl framme när det gäller värden som folkhälsa och jämställdhet när man ser till index som ohälsotal och olika variabler på jämställdhet som kvinnors nyföretagande, utbildningsnivå med mera. Befolkningen är i många avseenden både välbärgad och välmående. Ändå finns även här många personer i så kallat utanförskap. I de fyra kommunerna Lerum, Partille, Mölndal och Härryda är, enligt samordningsförbundet 4500 personer föremål för så kallad samordnad rehabilitering, det vill säga de befinner sig i ett gränsland mellan samhällets olika försäkringssystem.

Studier som gjorts ibland annat Alingsås och Mölndal, visar att när befolkningen själva skattar sin hälsa, uppger en oroande stor andel, framförallt kvinnor och ungdomar, att det brister i upplevt välbefinnande och trygghet. JämIndex för 2006 tyder också på att skillnaden mellan män och kvinnors hälsa är större i området än i övriga Västra Götalandsregionen.

Under de senaste åren har även flera av områdets små orter haft problem med ungdomar som skapar otrygghet. Det har handlat om vandalism och till exempel att lokaltrafikens personal känt sig så hotad att man ställt in kvällsturer. Även om man ska vara försiktig att dra slutsatser måste det vara en viktig uppgift för lokal utveckling att ungdomar på olika sätt hittar meningsfulla och konstruktiva vägar in i vuxenvärlden. Det handlar om sysselsättning och möjligheter att vara med och skapa sin framtid. Otrygghet och ohälsa hämmar tillväxten. Förutom det mänskliga lidandet orsakar det kostnader, skapar produktionsbortfall och minskar områdets förmåga till förändring och utveckling.

Val av strategier

Med utgångspunkt från Landsbygdsprogram och områdets förutsättningar och behov har partnerskapet beslutat att fokusera på två strategier.

Besöksnäring, upplevelser och rekreation

Med BUR vill vi börja bygga områdets identitet som besöksmål. Besöksmål antingen man är turist från när och fjärran, Göteborgare på dagsutflykt, bröllopsfirare, konferensgäst, kultur-, natur- och/eller idrottskonsument eller en återkommande friluftsentusiast. Vi är komplementet till storstaden eller, för den fridssökande europeiska storstadsbon, vi är målet för resan, möjligen kan man komplettera något med en näraliggande storstad...

Välbefinnande, livskvalitet och hälsa

Man ska må bra av att bo i och besöka området. Vi vill stimulera insatser som förstärker tre delar av begreppet hälsa – att må bra fysiskt, psykiskt och socialt. Vi vill förstärka initiativ som syftar till att långsiktigt stärka dessa tre delar.

Vision

Göteborgs insjörike är ett område som man mår bra av att besöka och leva i. Här finns stor tillgång på aktiviteter med hälsoprofil under hela året för alla. Det märks på konferensanläggningar, på företag och i de många arrangemang där såväl bofasta som besökare möts.

Genom allt det nya som händer där föreningar, företag och kommuner samarbetar utifrån lokala behov finns stort utrymme för människor att bidra, påverka och inte minst uppleva gemenskap och tillhörighet.

Konferensgäster kommer från när och fjärran för att kunna kombinera arbete med kvaliteter som denna bygd kan erbjuda i form av kultur, natur och rekreation. Semestrande familjer från hela Europa har upptäckt hur de kan få både storstad och skönt lantliv under samma vecka och många upptäcker området genom något av de alla kultur- och idrottsevenemang som gör att stora skaror vallfärdar till området.

En konsekvens har blivit att många Göteborgare, inte minst personer med invandrarbakgrund, väljer att bosätta sig på denna storstadsnära landsbygd där det goda livsutrymmet finns. De nya invånarna, som gjort medvetna val när de valde att flytta hit, har med sig ännu fler nya idéer – många på temat hälsa/välbefinnande och livskvalitet och deras försänkningar internationellt leder till att ryktet om området sprids.

Bakgrund till valda strategier

Behov av nya näringar som skapar sysselsättning

Sverige har en lång tradition som industrination och företag som Electrolux, Volvo, Ericsson, ABB m.fl. har varit med och byggt upp Sveriges välstånd. Grunden till dessa företag var råvaror som skog och malm. Företagen har genom åren skapat sysselsättning för hundratusentals svenskar. Idag går trenden mot att allt färre arbetar inom industrin samtidigt som företagen ökar antalet anställda utomlands. Parallellt med den pågående utlokaliseringen av svenska företags verksamheter har produktivitetsökningen sedan början av 1990-talet varit hög. Inom varuproduktionen har produktiviteten vuxit med

fem procent per år och den spås öka ännu kraftigare framöver. Detta har inneburit negativa konsekvenser för sysselsättningen inom industrin och fenomenet ”jobless growth”, d.v.s. ekonomisk tillväxt utan att det skapas nya jobb har blivit en realitet.

Eftersom jobben minskar inom de mer traditionella näringarna måste nya jobb skapas. Turismens Utredningsinstitut har på uppdrag av Svensk Turism analyserat turism- och besöksnäringen utifrån ett sysselsättningsperspektiv och gjort branschjämförelser med; elektronik, IT, läkemedel, telekom och fordon. Under perioden 1997-2004 ökade antalet jobb inom turism- och besöksnäringen med ca 20 procent. Enligt Prognosinstitutet vid SCB bedöms jobben inom industrin fortsätta minska medan jobben inom den privata tjänstesektorn fortsätter öka. Sverige håller på att genomgå en struktumvandling där allt färre arbetar inom den varuproducerande industrin medan allt fler arbetar inom tjänstesektorn. De turistintensiva branscherna ”hotell och restaurang” samt ”rekreation, kultur och sport” bedöms av SCB få en relativt kraftig tillväxt i jobb. Turism- och besöksnäringen har bidragit till fler arbetstillfällen i Sverige och spås fortsätta skapa jobb i framtiden. Turism- och besöksnäringen är en bransch i tillväxt.

Turism- och besöksnäringen är relativt andra branscher sysselsättningsintensiv. Omsättningen per anställd är låg. Det krävs inte mer än ca 1,4 mkr i omsättning för att skapa ett jobb inom turism- och besöksnäringen. Inom fordonsindustrin krävs det 3,3 mkr och inom telekom 4,4 mkr. Turism- och besöksnäringen är dessutom den enda branschen som skapar momsintäkter till staten på exporten. Ur sysselsättningssynpunkt är den inkommande turismen, d.v.s. utländska turister som besöker Sverige, än mer betydelsefull. De har generellt en högre konsumtion av varor och tjänster med högt arbetsinnehåll som övernattningar på hotell och restaurangbesök. Förutom att de skapar momsintäkter genererar de utländska turisterna jobb inom den mest sysselsättningsintensiva delen av turism- och besöksnäringen. Turism- och besöksnäringen är inte bara viktig som sysselsättningsskapare på riksnivå utan även på regional nivå. Turism kan till skillnad från många andra näringar inte utlokaliseras. Turistiska varor och tjänster har en sådan karaktär att de måste konsumeras på plats - på samma plats som jobben skapas. Det faktum att turism- och besöksnäringen inte kan utlokaliseras innebär en konkurrensfördel gentemot framförallt de varuproducerande branscherna och skapar därmed förutsättning för regional tillväxt av jobb.

Turism- och besöksnäringen fyller ytterligare en viktig funktion – som inkörspport på arbetsmarknaden. Även om det inom näringen finns många kvalificerade jobb är andelen ungdomar, lågutbildade och invandrare högre än i jämförelsebranscherna och därmed är ”tröskeln” till ett första jobb lägre här.

Många prognoser pekar på tillväxt inom den svenska turism- och besöksnäringen till följd av ökat resande. Tillväxten kommer att generera fler jobb inom näringen och dessa jobb kommer att skapas i Sverige där turismen konsumeras - och inte utomlands (Källa: Turismens Utredningsinstitut på uppdrag av Svensk Turism, 2006. *Turism- en näring som skapar jobb.*)

Tätortsnära landsbygd borde ha särskilt stora möjligheter till företagsutveckling. ”Bondens nya uppdrag” (definition från prof. Janke Myrdal) kan ses som inriktning mot landskapsvård och alternativ verksamhet, att ersätta traditionell råvaruproduktion (spannmål, mjölk och kött). Innanför den ramen finns svängrum för farmartjänst, bo på lantgård, B&B, jakt och fiske, gårdsbutik med när- och KRAV-produkter, gårdskafe, kurs- och konferensverksamhet.

Detta bör i en framtid utgöra viktig grund för besöksnäringen och för att bevara ett levande, öppet landskap. Kontaktnät och erfarenhetsutbyte över kommungränserna kan utveckla regionen.

Regionala mål för turismen

”Vision Västra Götaland – Det goda livet” är en plattform för insatser som ska stärka Västra Götaland som en konkurrenskraftig region i ett nationellt och internationellt perspektiv. Visionens mål för utveckling av besöksnäringen lyder: *”Att arbeta långsiktigt för att Västra Götaland ska bli Skandinaviens mest besökta, uppskattade och inkomstbringande turismregion”*.

Från turism till *besöksnäring, upplevelser och rekreation*

Turism är en del av något man kan kalla besöksnäring. Vi vill gärna kalla strategin för *besöksnäring, upplevelser och rekreation*. Detta för att betona att besökare i detta storstadsnära område inte alltid är, eller ser sig som, turister även om det teoretiska resonemanget ovan till största delen gäller för besöksnäringen, så som vi ser den, som helhet.

Besöksnäringen består av många olika sorters verksamheter, boende, kaféer, restauranger, friluftsliv – som ridning, kajakpaddling, vandring – och fiske till exempel. Men det kan också handla om kultur, som museer, konst, evenemang och kulturarv.

Besöksnäringen består delvis av turism men också av besökare som nyttjar området och dess faciliteter, som rekreation och som kanske, trots att de kommer från en annan kommun, ser området som sin hemmaplan. Besökare från näraliggande kommuner, som till exempel Göteborg som klättrar i Partille eller Lerum refererar säkert till detta som klättring på ”hemmaplan”. Konferens- och bröllopsgäster ser sig heller inte som turister men tillhör besöksnäringen.

Outnyttjad potential

Partnerskapet menar att det finns en stor outnyttjad potential vad gäller denna näring i området. Närheten till Göteborg och de goda kommunikationerna till resten av Sverige och världen gör att marknaden är stor och intresset att resa hit ökar. Till exempel ökade antalet internationella ankomster med 41 % på Göteborg City Airport under 2007. Med över 50 direktlinjer kan 100 miljoner européer enkelt resa till och upptäcka vår region (Källa: Västsvenska turistrådet).

Så nära resten av Europa och göteborgarna är detta friluftsliv, äventyret, de vackra och intressanta miljöerna. Området har också en stor kompetens bland såväl företagare som föreningar vad gäller turism och evenemang. Bland dessa märks exempelvis företagare som Rävgården, Hällsnäs och Gräfsnäs slottscafé. Även föreningar så som hembygdsföreningar, scoutklubbar, svenska turistföreningen och friluftsförbundet är skickliga organisatörer av evenemang och aktiviteter.

Genom att lägga sin konferens eller utbildning i någon av kommunerna kan storstadsföretagen få konferens i naturskön miljö och ändå nå sitt resmål inom en timma. Den korta resan sparar dyr arbetstid och miljön slipper onödiga transporter. Att lägga konferenser inom en rimlig restid underlättar också för den som är ensamstående föräldrar att delta i konferenser på annan ort.

Trots goda kommunikationer, närhet till en stor marknad, intressanta besöksmål, fina anläggningar, exceptionellt vackert och rik natur- och

kulturmiljö, aktiva föreningar och evenemang som drar människor från hela världen för upplevelser och aktiviteter saknas en helhetssyn för området som besöksmål. Dels kan detta hänga samman med närheten till metropolen Göteborg som kanske gjort att invånare, företag och föreningar orienterar sig gentemot storstaden istället för att bygga en egen lokal identitet som är en förutsättning för gemensamma satsningar inom denna näring. I många fall är det också lättare att ta sig in till storstaden än att förflytta sig inom området, mellan kommunerna, i alla fall med bil och allmänna kommunikationer (undantag Alingsås och Lerum). Med en lokal identitet och en medvetenhet om det sammanhängande området finns förutsättningar att skapa ett ansikte utåt för och stärka besöksnäringen. Detta kan ske genom gemensam marknadsföring av området, paketering av upplevelser för såväl turister som andra besökare som innehåller alla viktiga komponenter i en upplevelse som reseanledning, boende, möjligheter att äta och att hitta något för alla, antingen man är barnfamiljen som semesterar eller är på utflykt eller företaget som konfererar.

Indikatorer för besöksnäring, upplevelse och rekreation

Målet är en ökad besöksnäring som skapar hållbar tillväxt och utveckling för kommunerna i Göteborgs insjörike. Indikatorer är mätbara mål som berättar om vi är på rätt väg och i vilken grad vi lyckas med strategin. Indikatorerna är också viktiga för prioritering av projektansökningar.

Partnerskapet vill se projekt som resulterar i:

Ökning av antalet gästnätter	6 %
Antal nya återkommande stora* evenemang	15 st
Antal nya produkter/tjänster eller ”paket” för besökare	45 st
Antal nya organiserade samarbeten för att långsiktigt stärka besöksnäringen	20 st
Antal nya faciliteter (t ex leder)	20
Antal nya företag	50
Antal nya arbetstillfällen	130

*med stora evenemang menar vi evenemang är kända och erkända utanför området i relevanta målgrupper

Välbefinnande, livskvalitet och folkhälsa

Flera studier har gjorts som visar på både rimliga teoretiska tolkningar av sambandet och på empiriska resultat som styrker anknytningen mellan hälsa och ekonomi. Bättre hälsa medför, enligt studierna, högre tillväxt genom högre produktivitet hos arbetskraften, fler produktiva år, bättre inlärningsförmåga, större kreativitet och bättre möjligheter att klara förändringar. Minskad ohälsa innebär att en större andel av samhällets resurser kan användas produktivt.

(Folkhälsoinstitutet 2007)

Området har en stark potential vad gäller att främja välbefinnande, livskvalitet och hälsa. Även när det gäller denna strategi handlar det om att ta vara på de rika natur- och kulturmiljöerna. Sådana miljöer kallas enligt WHO för stödjande och man menar att tillgången dessa hjälper människor att bättre ta hand om sig.

Precis som när det gäller besöksnäringen vill vi betona att vi vill se denna strategi i ett brett sammanhang. Det handlar om att insatserna främjar goda livsvillkor – fysiskt, psykiskt och socialt.

Det handlar om att kroppen ska få sitt i bra kost och motion, om att vi prioriterar att arbeta med det som ökar, inte minst kvinnors och ungdomars upplevda hälsa och motverkar stress, men också att vi arbetar för att stärka gemenskap, lokal identitet och öka tryggheten. Det senare benämner vi socialt välbefinnande. Det ena förstärker det andra. Den som känner sig trygg och ”behövd” har större förutsättningar att göra hälsosamma val.

Det handlar dels om att vara och bli ett attraktivt område att leva i men det handlar också om att välja området som besöksmål för att ”här mår man bra”. Här mår medarbetarna på konferensen bra och här mår man bra när man bor i stuga på semestern.

För konferensanläggningen kan det handla om att utnyttja naturen genom att låna ut gå-stavar, att utveckla mötestekniker eller att servera närproducerad och ekologisk mat. För idrotts- och kulturföreningen handlar det kanske om att skapa sammanhang, delaktighet och att beröra och att skapa tillgänglighet för alla.

Vi vill arbeta för ett sunt område som präglas av trygghet och delaktighet. Det handlar om att vara trygg i sin miljö men också att uppleva att man har möjlighet att bidra och påverka på olika sätt.

Det handlar i allra högsta grad om hållbarhet. Med områdets rika natur- och kulturvärden finns ett kapital i form av ”stödjande miljöer”. Vi vet till exempel att naturen är en stor tillgång när det gäller att förebygga sjukdom och påskynda tillfrisknande. Att förvalta och utveckla detta kapital för att skapa hälsa, för såväl besökande som boende, ställer krav på att värden som tillgänglighet och långsiktighet balanseras.

Indikatorer välbefinnande, livskvalitet och hälsa

Målet med landsbygdsprogram och att jobba med LEADER-metoden är tillväxt och konkurrenskraft på landsbygden. Det är klarlagt att folkhälsa och ekonomisk utveckling går hand i hand och många hävdar också att ”att må bra” är en förutsättning för hållbar utveckling. Det är lättare för den som mår bra att göra sunda och långsiktiga val och tänka på nästa generation.

Det krävs dock fokusering för att få kraft i arbetet. Vi vill fokusera fyra målområden för att skapa och leva upp till en profil där hälsa, välbefinnande och livskvalitet är kärnvärdet.

- Fler som deltar i aktiviteter som främjar hälsa.
Att förbättra sitt välbefinnande, livskvalitet och hälsa är tillgängligt i olika grad för olika människor beroende på många olika faktorer såväl fysiska, som psykiska som sociala, men även kulturella. Vi vill till exempel se projekt som genom nytänkande, med avseende på de nämnda förutsättningarna, leder till att människor som inte tidigare deltagit i till exempel fysisk aktivitet, förenings- eller arbetslivsgemenskaper stimuleras att göra detta regelbundet.
Mätbart mål: 2500 personer (som inte tidigare var aktiva) har återkommande deltagit i gemensamma hälsofrämjande aktiviteter som ett resultat av arbetet inom LEADER.
- Nya produkter/tjänster eller nya kombinationer av befintliga med hälsoprofil
Det handlar om att skapa nytt men också paketera och kombinera det

som redan finns. Här finns såväl nya koncept som nya vandringsleder som återkommande arrangemang. Denna indikator kan komma att mätas även under indikatorer för "Besöksnäring, upplevelse och rekreation".

Mätbart mål: 30 nya produkter/tjänster

- Ökad integration i arbetslivet/minskat utanförskap
Fler, som under lång tid befunnit sig utanför ordinarie arbetsmarknad, blir "behövda" och ingår i arbetsgemenskap.
Mätbart mål: 200 personer som tidigare befunnit sig lång tid utanför arbetsmarknaden har sysselsättning och gemenskap efter förmåga.
- 20 nya företag med hälsoprofil

Vi utgår från vår särprägel som "grön oas" och storstadsnära landsbygd och de samarbetsmöjligheter som vi genom vårt LEADER-arbete kan stimulera. Förutom kultur- och naturmiljöer finns i området anläggningar som kan utnyttjas för till exempel motion och upplevelser året runt.

Vi ser i dessa resurser att förädla till gagn för såväl de som lever och verkar i området – som de som besöker det.

Det handlar också om att genom sektorssamarbete hitta nya lösningar som innebär att fler människor "mår bra i grunden och inte bara för stunden". Inte minst ska fler kunna göra bruk av sina resurser och "vara behövda" – alltså tillhöra någon form av arbetsgemenskap. Vi tror att det är särskilt kritiskt för ett samhälle om ungdomar inte känner att de har möjlighet att komma in i samhället. För ungdomar är föreningslivet en oerhört viktig plattform.

I området finns inga sociala företag, till exempel sociala arbetskooperativ. Att titta på denna möjlighet, liksom att i befintliga företag och föreningar samarbeta för att skapa meningsfull sysselsättning för personer som står utanför arbetsmarknaden är något vi vill stimulera.

Målet är alltså att skapa tillväxt i området utifrån våra tillgångar på ett hållbart sätt. Med hållbart menar vi här bruka men inte förbruka och tar sig uttryck i ekonomiska, ekologiska och sociala hänsyn vid alla aktiviteter.

Vårt LEADER-arbete kommer att resultera i att fler människor som idag inte har en daglig sysselsättning – deltar i en arbetsgemenskap. Det kommer också att resultera i att fler människor, många som inte tidigare varit aktiva, tar initiativ till en sundare livsstil vad gäller kost, motion och droger och så vidare.

För att detta ska vara möjligt kommer det att skapas sunda produkter/tjänster till vilka trösklarna är låga – alltså ett sektorsövergripande samarbete som gör välbefinnande, livskvalitet och hälsa tillgängligt för fler.

Horisontella prioriteringar

Oavsett vilket insatsområde som man väljer att fokusera på ska alltid projektet även bedömas utifrån horisontella prioriteringar. Kvinnors villkor på landsbygden och integration är horisontella prioriteringar som föreskrivs i Landsbygdsprogrammet liksom förstås tillväxt, sysselsättning näringsliv och hållbar utveckling.

Hållbar utveckling utgör också en gemensam värdegrund för utveckling i Västra Götalandsregionen.

Nedan beskrivs vad vi menar med hållbar utveckling och vilka frågor projektägaren ska besvara.

Hållbar utveckling

Med hållbarhet menar vi att projekten ska, utifrån vad man kan bedöma, vara ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbara. Det handlar om ett varsamt och respektfullt nyttjande av kultur- och naturmiljöer så att dessa kan utnyttjas för upplevelse, rekreation och andra aktiviteter som främjar till exempel hälsa och besöksnäringen, nu och för kommande generationer. Det handlar också om att bedöma vad projektet får för sociala konsekvenser. Med ekonomisk hållbarhet menas att insatsen på längre sikt ger större värden än den insats som parterna sätter in. För ett företag kan det handla om ett värde som går att mäta i pengar men för ett utvecklingsprojekt kan det handla om ideell tid.

Människors lika villkor

Ojämliga förutsättningar underminerar lokal utveckling. Ett exempel på detta är att kvinnor i högre utsträckning än män väljer att lämna landsbygden till förmån för storstaden där kvinnor i högre utsträckning än män tydligen uppfattar att de har bättre förutsättningar.

Richard Florida har pekat ut Tolerans som ett av tre viktiga ”T” som gör en region attraktiv (övriga är teknik och talang). Han menar att de regioner som kännetecknas av stor personlig frihet oavsett kön, sexuell läggning och etnicitet kommer att bli framtidens vinnare. De kommer att dra till sig de kreativa människorna och dessa människor skapar tillväxt.

Våra strategier kan bara bli framgångsrika om vi medvetet arbetar för att undanröja barriärer som finns på grund av intolerans och oförståelse. Människor som är otrygga och maktlösa kommer inte att må bra och ett intolerant lokalsamhälle är inte en attraktiv miljö att besöka. Vårt mål bör istället vara att skapa en miljö som attraherar många olika människor och där många olika människors skaparkraft tas tillvara.

Graden av tolerans är inte lätt att mäta men projektägarna ska tydliggöra hur de arbetar med:

- Jämställdhet
Beskriver hur projektet kommer att bidra till att villkoren mellan män och kvinnor blir mer jämställda och hur projektet bidrar till att kvinnors villkor på landsbygden förbättras.

Och:

- Mångfald och tillgänglighet
Beskriver hur projektet kommer att arbeta för att underlätta integration och tillgänglighet, till exempel vad gäller personer med funktionsnedsättningar.

De två strategierna i korsbefruktning

”Råvaran” i de båda strategierna – vattnet och vattnets prägling på miljön – är densamma. Det är inriktningen på hur man väljer att förädla denna råvara som skiljer.

Ändå kan man tänka sig hur de två strategierna inte kommer att vara varandra uteslutande. Det tycker vi är bra. Vi vill se en sund besöksnäring som präglas av de värden som framhålls i strategin för *livskvalitet, välbefinnande och hälsa*.

Vi vill att dessa värden även ska vara en del av vårt varumärke utåt. För det enskilda projektet kan man tänka sig att man börjar med att utveckla koncept för hälsa där lokalbefolkning är målgrupp i första omgången. Men det finns

inget som säger att lyckade koncept inte kan bli en del i en paketslösning för besöksnäringen.

Aktörer som är aktiva inom besöksnäringen kan å andra sidan börja utveckla koncept för besökare som bidrar till ytterligare möjligheter för de boende som motion, sund kost, natur- och kulturupplevelser och gemenskap. Allt detta rymms i Göteborgs Insjörike.

Genomförande

Processen

Trepartnerskapet är en viktig komponent i LEADER-metoden. Framtagandet av planen har präglats av ett brett arbete som inkluderat personer från de tre parterna såväl lokalt i kommunerna som i det ”stora” partnerskapet. Processen lokalt har dock sett olika ut i de olika kommunerna.

Lokal förankring

I Partille började man redan under våren 2007 att samla intresserade personer, i så kallade rådslag, för att skapa beredskap och stimulera till framtagandet av projektidéer. I övriga kommuner har lokala möten framförallt ägt rum under våren 2008. De flesta kommuner har liksom Partille haft särskilda lokala möten kring LEADER med föreningar, företag och personer från kommunen. Mölndal har valt att främst använda befintliga forum som till exempel information på alla företagarträffar.

Under de lokala träffarna har målsättningen varit att informera om LEADER-metoden, processen som sker i området och möjligheten att påverka ansökan och inspirera till att börja förbereda för projektidéer. Kommunerna har stått värdar för de lokala mötena men som inspiratörer/mentorerna har Pether Bäversjö (f d skärgårdsutvecklare från Carpe Mare) och Karin Alfredsson, numera verksamhetsledare för Ranriket och tidigare för LEADER Kärnan medverkat.

Dessa rådslag, workshops eller informationsträffar har samlat 50-70 deltagare varje gång.

Partnerskapsarbetet

Samtliga personer som visat intresse vid olika lokala möten, eller som har önskat komma med på ”e-post-listan” har inbjudits till de stora partnerskapsmötena som har ambulerat mellan kommunerna. Vid vårens möten annonserades också i lokaltidningarna i de olika kommunerna samt på respektive kommuns hemsida.

De stora partnerskapsmötena har syftat till att vara direkt utslagsgivande för skrivningen av ansökan för hela området. Även här har informerats om ramarna för LEADER och hur processen går till.

Upplägget för partnerskapsmötena våren 2008

Mars	En inkluderande mötesmetod som kallas OPERA användes för att ta fram vad området har gemensamt. Dessutom inbjöds till skrivargrupp (se nedan)
April	SWOT-analys där vi också gjorde ”temperaturmätare” på den del av SWOT som handlar om ”möjligheter”
Maj	Strategi-diskussion som resulterade i instruktion till skrivargrupp att gå vidare med de två strategierna ”besöksnäring” och ”hälsa/livskvalitet/välbefinnande”
Juni	Ett första utkast till skrivning (beskrivning av området, bakgrund till valda strategier, strategier) diskuterades, liksom processen kring att utse LAG-grupp och vad området ska heta.
September	Bildande av förening (stadgar, val av interimstyrelse, namn mm), val av LAG-grupp. Planen för utlåtande. Mötet beslöt att planen, efter korrektur och några kompletteringar och efter en remissrunda på e-post, ska skickas till Länsstyrelsen.

Vid samtliga partnerskapsmöten har ett 40-tal personer deltagit och ”trenden har varit ökande”.

Skrivargruppens sammansättning

Vid partnerskapsmötet i mars inbjöds att delta i skrivargrupp.

Skrivargruppen har bestått av:

Ingrid Bexell Hultén	Coompanion (processledare)
Hanna Blomdahl	Alingsås kommun
Helene Evensen	Härryda kommun
Heleen Frings	Företagare Partille
Leif Norberg	Företagarna i Mölndal
Nina Orback	Partille kommun
Hans Parck	Lerums kommun
Gunbritt Reteike	Alingsås kommun
Cecilia Rignell	Mölndals kommun
Jakob Rydén	Lerums kommun
Christer Samuelsson	Partille kommun
Brita Enbom	Alingsås kommun
Martin Winsö	Mölndals stad

Skrivargruppen har alltså inte varit representativt sammansatt vad gäller trepartnerskapet. Arbetssättet har istället varit noggrann förankring vid framtagandet av strategin vid partnerskapsmötena. Mycket kommunikation, telefonsamtal och e-posttrafik, har också skett till representanterna i de olika kommunerna och direkt till Ingrid Bexell Hultén som fungerat som processledare.

Organisation av arbetet

Alla som har intresse av områdets utveckling har varit välkomna till såväl de lokala träffarna som partnerskapsmöten. När vi under hösten 2008 inkommer till Länsstyrelsen med vår ansökan är det detta Partnerskap som står bakom ansökan.

När det gäller vår organisation vill vi säga att vi tagit intryck av den organisation som Carpe Mare haft och som sedan utvecklats ytterligare för

Terra et Mare. Detta gäller till exempel konstruktionerna kring Lilla och Stora LAG och beredningsgrupper.

Den ideella föreningen

Alla som vill är också välkomna att bli medlemmar i den ideella förening som kommer att bli den juridiska person som står bakom arbetet i Göteborgs insjörike. Den ideella föreningen är en allmännyttig ideell förening som har som enda syfte att genom LEADER-metoden och den fastlagda strategin främja lokal utveckling. Den ideella föreningen är en juridisk person som representerar partnerskapet bland annat gentemot Länsstyrelsen, Jordbruksverket, banker, projektägare och andra. Organisationen ska vara utformad med hänsyn till partnerskapet heterogena sammansättning och LEADER-metoden.

Den ideella föreningen ska vara en allmännyttig ideell förening. Detta är viktigt, bland annat ur beskattningssynpunkt. Föreningen kommer, under programperioden att ha stora tillgångar i form av medfinansiering. Det handlar dock bara om medel som "passerar" på väg till projekt. Föreningens högsta organ är som vanligt årsstämman. Föreningen fastställer stadgar när den konstituerar sig. Föreningen utser Stora och Lilla LAG (det senare är föreningens styrelse).

Stora LAG (beslutsgruppen)

När ansökan är beviljad kommer det egentliga arbetet med lokal utveckling utifrån LEADER-metoden att sätta igång. Bakom detta arbete står främst LAG-gruppen (LAG = Lokal Action Group) – en lokal handlingsgrupp. LAG-gruppens uppgift är att sprida kunskapen om LEADER och strategin och fatta beslut om de projektansökningar som kommer in.

LAG-gruppen består av drygt 25 personer med representanter från samtliga kommuner och alla tre sektorer. Vår målsättning är att LAG-gruppen ska ha en jämn fördelning av män och kvinnor, att vi ska ha personer med kunskap och erfarenhet av integration och att vi ska ha flera personer som är under 26 år i gruppen. Vi vill också ha kompetens kring de valda strategiområdena och tillgänglighet i gruppen.

LAG-gruppen har en styrelse som består av två personer från respektive sektor. Samtliga kommuner ska vara representerade i LAG-gruppen. Styrelsen i LAG är densamma som styrelsen för den ideella föreningen.

Partnerskapet uppdrog vid partnerskapsmötet i juni åt "skrivargruppen" att ta fram ett förslag till LAG-grupp att diskutera vid partnerskapsmötet i september. Inför detta arbete har föreningar och företagorganisationer i varje kommun nominerat två personer – en man och en kvinna – alltså totalt 20 personer från vilka skrivargruppen föreslår tio med hänsyn tagna enligt ovanstående.

LAG-gruppens preliminära sammansättning kommer alltså att se ut som följer:

Stora LAG

Näringsliv (5 LAG-ledamöter)

Representant för företagarna i Alingsås	1
Representant för företagarna i Härryda	1
Representant för företagarna i Lerum	1
Representant för företagarna i Mölndal	1
Representant för företagarna i Partille	1

Offentlig sektor (5 LAG-ledamöter)

Representant från Alingsås kommun	1
Representant från Härryda kommun	1
Representant från Lerum kommun	1
Representant från Mölndal kommun	1
Representant från Partille kommun	1

Idéell sektor

Representant från idéell sektor Alingsås kommun	1
Representant från idéell sektor Härryda kommun	1
Representant från idéell sektor Lerum kommun	1
Representant från idéell sektor Mölndal kommun	1
Representant från idéell sektor Partille kommun	1

Tematiska ledamöter

Integration	1
Ungdomar	1
Länsbygderåd	1
Bildningsförbund	1
Coompanion	1
Hälsa	1
Besöksnäring	1
Västsvenska Turistrådet	1
Totalt	23

Beredninggrupper

För att underlätta processen för projektbeslut i Stora LAG kommer mindre grupper ur Stora LAG att bereda projektärendena inför Stora LAG:s möten. Dessa grupper formeras från början och leds av en sammankallande, som föredrar projektärendena för Stora LAG.

Lilla LAG – styrelse

Lilla LAG är föreningens styrelse och består av personer ur Stora LAG. Styrelsen fattar beslut i personalärenden och är arbetsutskott till Stora LAG och har följande sammansättning:

Näringsliv	2 ledamöter
Idéella parter	2 ledamöter
Offentliga parter	3 ledamöter

LEADER-kontoret

Det formella krav som finns är att det ska finnas en verksamhetschef anställd senast fyra månader efter det att ansökan beviljats av Länsstyrelsen.

Hur den övriga bemanningen ser ut råder föreningen över.

Arbetsmetoder

Våra arbetsmetoder ska präglas av LEADER-metodens grundstenar. Dessa är:

- Nyttänkande – nya lösningar, nya metoder, nya åtgärdsområden ger nya möjligheter
- Lokal förankring – lokal kunskap, lokalt engagemang, lokalt inflytande gör och ger mer
- Nätverk – om alla bidrar med något har var och en så mycket mer att ta del av
- Partnerskap – nya kopplingar och nya utbyten leder till att nyttan förmeras
- Överförbarhet – erfarenheterna blir nya resurser, här och in andra områden

Dessa grundstenar ska vara grundstenar i alla projekt men också vara riktmärken för organisationen som helhet. LEADER-metoden är ny för större delen av området. Det är viktigt att ett fungerande trepartnerskap byggs upp som bygger på ömsesidig respekt mellan företrädare från olika sektorer. Andra områden har använt sig av så kallade ”utvecklare” som varit viktiga bollplank för nya projektidéer. Detta är en möjlig metod som vi överlåter åt LAG-gruppen att överväga.

Startcheckar

Startcheckar är ett litet konsultstöd (max 25 000 kr) som ges till projekt när de som mest behöver dem. LEADER+ Blekinge har goda erfarenheter från startcheckar. Där har 108 st checkar genererat 64 företag som är igång ett år efter starten. Checken har delats upp i 5 x 5000 kr och använts för coaching, problemlösning och att hitta finansieringslösningar.

Resurser

Förutsättningarna för resurstilldelning är när denna plan skrivs oklara. Det vi vet är att de fem kommunerna har garanterat finansiering som svarar upp mot det belopp som stat och EU (gm LST) finansierar, enligt nedanstående finansieringsnyckel. Samtliga kommuner har fattat beslut som gäller fram t o m 2010 och någon kommun t o m år 2013.

Grundfinansiering

Grunden till finansiering av ett LEADER-projekt bygger på följande finansieringsnyckel:

Staten och EU (genom Länsstyrelsen)	49,3 %
Kommuner	21,1 %
Privat finansiering	29,6 %
Totalt	100 %

Då förutsättningarna är oklara kommer partnerskapet att komplettera med en korrekt budget när fördelningen av LEADER-medel i Västra Götalandsregionen är klar. Detta förväntas bli klart under oktober 2008.

Samarbete med andra

Vi vill utveckla det nationella och internationella arbetet med andra LEADER-områden. Vi kommer också så långt det är möjligt att samverka

med andra program nationellt och internationellt. Programmen kan komplettera varandra. Bra samverkan minskar också risken för dubbelfinansiering. De program vi ser närmast omkring oss är Landsbygdsprogrammet, Regionalfonden, Socialfonden samt Tillväxtprogrammet Västra Götaland.

Information och insyn

Information är en viktig del av utvecklingsarbetet. Det handlar om såväl allmänhet som internt till olika intressenter t ex projektledare och medfinansiärer.

En hemsida kommer att vara det centrala i denna kommunikation.

När det gäller den interna kommunikationen kommer rapporter ur en databas att vara det främsta verktyget.

Till detta kommer förstås olika former av möten – inte minst de aktiviteter som projekten anordnar.

De handlingar som LAG hanterar är offentliga. Detta ska alla projektsökande informeras om. LAG kommer att verka för största möjliga insyn i verksamheten. LAG:s beslut kan inte överklagas och kontroll kommer att utföras av Statens Jordbruksverk, Länsstyrelsen och EU-kommissionen.

Utvärdering

Vårt arbete kommer att utvärderas, dels i halvtid och dels när arbetet är avslutat.

Halvtidsutvärderingen ska fokusera på organisation och arbetsplan och utmynna i en handlingsplan så att vi kan ta tillvara erfarenheterna under den sista halvan av arbetet.

I samband med att arbetet avslutas genomförs såväl en kvantitativ som kvalitativ utvärdering.